

Рецензія
на монографію

**Молоткіна В. К. Становлення та розвиток видавничої справи в УСРР–
УРСР в 20 – 30 ті роки ХХ ст. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 416 с.**

Монографію В.К. Молоткіної присвячено актуальній і малодослідженій темі. Адже, перспективність проведеного дослідження відзначається потребою переосмислення процесів, які відбувалися у видавничій сфері, а також необхідністю створення належних умов для видавничої діяльності на сучасному етапі державотворення.

Монографія В.К. Молоткіної є першою спеціальною роботою, в якій на сучасному науковому рівні досліджується діяльність видавництв у 1920–1930-ті роки. Актуальність даної теми обумовлена важливістю розробки комплексу проблем, пов'язаних з культурним розвитком України в 1920–1930-ті рр., обґрунтуванням всіх складних і неоднозначних явищ видавничої справи в той час, визначенням місця і ролі в цих процесах українських видавництв, аналізом взаємовідносин останніх з правлячим режимом, а також спричинена багаторічною заангажованістю подій в галузі видавничої справи, які висвітлювалися лише з позицій панівної тоді ідеології комуністичної партії.

Структура монографії логічна, вона обумовлена поставленими цілями і завданнями роботи. Робота складається зі вступу, п'яти розділів з відповідними підрозділами, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

У першому розділі монографії авторкою розглянуто історіографію проблеми, проаналізовано джерельну базу (накази, розпорядження, доповідні записки, циркуляри, директивні листи, повідомлення, звіти, протоколи, виробничі плани, довідки, статистичні відомості), розкрито теоретико-методологічні основи дослідження.

Проаналізувавши стан наукової розробки проблеми, авторка в історіографії видавничої справи в Україні виділяє дві основні групи досліджень: більш-менш фундаментальні роботи, автори яких намагалися дати комплексний та

всеосяжний аналіз видавничої діяльності в 1920-1930-ті рр. та роботи, в яких висвітлюються окремі складові частини видавничої справи в Україні в зазначений період. Й при цьому наголошує, що вся історіографічна література радянського часу, страждає значними ідеологічними штампами, які цілком відбивають вади суспільства і часу їх написання, а увага сучасних дослідників в основному зосереджена на деяких аспектах видавничої справи періоду 1920-х рр. й фактично не вивченою з точки зору розкриття вказаного питання залишається доба 1930-х рр.

Значну частину джерел, проаналізованих дослідницею, становлять неопубліковані архівні матеріали, які виявилися базовими при висвітленні даної теми. Серед них переважно документи і матеріали, що зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Центральному державному архіві громадських об'єднань України, Центральному державний архіві-музеї літератури і мистецтва України, Галузевому державному архіві Служби безпеки України, Державному архіві Київської області, Державному архіві Харківської області, Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Наступні розділи рецензованої монографії містять цінний фактологічний і статистичний матеріал, насичені ґрунтовними висновками й оцінками. Зокрема другий розділ присвячений формуванню радянської видавничої мережі та характеристиці її структури. У третьому розділі розглянуто матеріально-технічне та фінансове забезпечення видавництв, аналізується кадровий склад видавничої галузі та розкривається специфіка його формування й система підготовки, визначається роль видавництв у формуванні книжкового ринку. Четвертий розділ присвячений аналізу зміст, соціальне призначення й тематики книжкової продукції, вплив українізації на діяльність видавництв та особливостям випуску періодичних видань. Зокрема, дослідницею відмічено, що суспільно-політичну літературу видавали держані та радянсько-партійні видавництва. Приватні видавництва цей вид літератури не друкували. Та надвиробництво агітаційної й соціально-політичної літератури призвело до

катастрофічної нестачі науково-технічної літератури. Тому майже вся технічна література й підручники була випущена приватними видавництвами. Художню літературу видавали, як державно-кооперативні, так і приватні видавництва. В кінці 1920-х рр., зосередивши увагу на класово-витриманій художній літературі, влада почала регулювати книжкову продукцію, нав'язуючи соціальні пріоритети друкованих видань. А в 1930-х рр. книжки були спрямовані на виховання читачів в комуністичному дусі.

У п'ятому розділі монографії досліджено процес формування розгалуженої адміністративно-бюрократичної системи контролю за видавництвами та друкованими виданнями. На думку авторки, головні напрямки видавничої роботи визначали партійно-державні та цензурні органи, які надавали дозвіл на право видання, вирішували долю видавництв, контролювали їх видавничі плани, указували, яку і в якому обсязі літературу їм друкувати, піддавали ідеологічній обробці твори, розробляли і поширювали державні програми, цензурні циркуляри, спеціальні інструкції, положення, розпорядження, які були обов'язковими для органів друку, друкарень, бібліотек та книжкових магазинів, складали списки заборонених книг, що підлягали вилученню з видавництв, книжкових складів, фондів бібліотек, конфісковували видання, притягували до відповідальності осіб, які порушили їх вимоги.

Однак, на нашу думку, недоліком рецензованої монографії є певна перевантаженість деталями та фактажем. Та вказані недоліки не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку.

В цілому запропонована В. К. Молоткіною робота є ґрунтовним і самостійним науковим дослідженням, яке базується на солідній джерельній базі і розкриває нові шляхи для творчих пошуків дослідників, яких приваблюють складні процеси розвитку видавничої галузі.

Д-р іст. наук, проф., член-кор. НААН

Вергунов В.А.